

УДК 1(091)

Людмила Павлишин

ДІАЛЕКТИКА СУСПІЛЬСТВА І ЛЮДИНИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

У статті досліджено обставини індивідуального та суспільного способів існування людини, закономірності її розвитку, самореалізації та адаптації до нових суспільних зв'язків. Продемонстровано вплив культури і цивілізації, науки і техніки на її внутрішній світ, життя серед інших людей. У статті розглянуто, що цивілізаційний процес, науково-технічна революція, з одного боку, сприяли розвитку суспільства, людини, збагатили її знаннями, зробили обізнаною у комп'ютерних технологіях, проте, з другого боку, в гонитві за новими знаннями і відкриттями вона забуває цікавитися власною душею.

Ключові слова: духовність, культура, цивілізація, цінності, внутрішній світ.

В умовах суспільно-політичних перетворень, коли вирішуються доленосні питання, пов'язані з проблемами суспільства майбутнього, народу і нації, державотворення, соціально-філософська проблематика виходить на перший план, оскільки дає змогу по-філософському осмислити громадську діяльність людини, її потенціал, внутрішні та зовнішні сили, оцінити її значущість як культуротворчої істоти. Руйнування старого і створення нового неможливе без людини як носія цінностей, неповторної та унікальної особистості, що впродовж усього свого існування перебуває на межі життя і смерті, добра і зла, істини і хибі тощо.

Здійснювати аналіз суспільства можна з погляду існуючих інститутів, завдання яких полягає у забезпеченні стійких соціальних відносин. Ця структура включає в себе велику кількість соціальних інститутів, а саме: виробничі підприємства, інститути сфери культури, центральні і місцеві органи влади, тобто систему економічних, політичних та культурних закладів, діяльність яких спрямована на задоволення потреб людей. При універсальному, синтетичному підході до розуміння структури суспільства як такої, що складається з окремих індивідів, колективів, народів, націй та держав, міжнародних, міждержавних організацій, кожен окремий представник із вказаних рівнів постає елементом складнішої структурної організації, де кожен елемент структури знаходиться у системі складних взаємозв'язків один з одним. Кожна людина здатна себе утвердити, реалізуватися як особистість лише в результаті входження, інтеграції в різні колективні утворення, особливі соціальні системи і підсистеми, внутрішні та зовнішні зв'язки яких і є об'єктом активного соціологічного вивчення.

Важливою складовою соціальних відносин є владні відносини, які передбачають систему субординаційних зв'язків у суспільстві, що закріплюються на рівні влади та авторитету і потребують відповідного регулювання у сфері соціальної безпеки індивіда. У цьому контексті доречно згадати такий суттєвий вимір соціальних відносин, як свобода та відповідальність за соціальнозначущі вчинки. "Той, хто хоче бути вільним, прагне усунути перешкоди; боротися за особисту свободу означає прагнути покласти край втручанню, експлуатації, поневоленню з боку людей, чії цілі відрізняються від твоїх" [1, с. 52].

Система суспільних відносин зводиться до особистих стосунків між людьми. Так, Т. Парсонс трактує ці стосунки як психологічні. Дії окремих індивідів кооперуються, в зв'язку з чим утворюються асоціації (групи, суспільство). Концепція соціальної дії свідчить про те, що, незважаючи на егоїстичну природу

людей, вони діють спільно, оскільки розуміють, що досягти мети можна лише спільними зусиллями. За допомогою аналізу різних підходів до соціального, суспільного, а отже, і суспільства, можна говорити, що, з одного боку, суспільство – це система зв'язків та стосунків, у якій люди під час взаємодії між собою та природою здійснюють свою життєдіяльність, а з другого – суспільство виступає формою інтеграції життєдіяльності індивідів у цілісність як реальність, успішне функціонування якої залежить від духовних цінностей кожного громадянина суспільства. Людське суспільство постає реальною соціальною групою, у рамках якої здійснюються необхідні для існування людей функції: від виробництва речей до виховання молодого покоління, від політичної регуляції до духовної творчості. У сфері людських стосунків немає певних рецептів, проте потрібно знати основні правила, без яких людське життя перетворилося б на потік необдуманих вчинків, оскільки “буття людини означає не просто фіксація її існування, а розкриття способу існування людини в культурі, створеній шляхом практично-духовного освоєння людиною дійсності” [2, с. 6].

Суспільство володіє здатністю забезпечувати нормальні умови життя людей, адже самотність робить нас беззахисними перед стихіями природи, негідними вчинками інших людей. Суспільство, обмежуючи особисту свободу людини, водночас обмежує цю свободу певними нормами, правилами, звичаями та обов'язками. Ці обмеження існують заради інтересів людей, які живуть у суспільстві. Без суспільного цілого, без людей, які пов'язані між собою системою суспільних відносин, не може бути ні економіки, ні політики, ні моральності. Ми живемо у суспільстві не тому, що такий спосіб буття є для нас зручним, а тому, що за своєю сутністю людина є суспільною істотою. “Духовне спілкування – це спосіб здійснення духовного життя, оскільки з ним пов'язані і духовне виробництво, і духовні відносини, і духовне споживання, і прояв духовного стану” [3, с. 111].

Життя суспільства з усіма його різноманітними подіями є не хаотичною, а впорядкованою системою, яка підпорядковується певним законам функціонування та розвитку. Суспільство створює така спільнота людей, яка здатна діяти як єдине ціле, має загальні потреби та намагається задовольнити їх в організованій спільній діяльності. Зростання матеріальних та духовних благ спричиняє збільшення потреб людини. Розвиток матеріального виробництва призводить до того, що одна суспільно-економічна формація замінюється іншою, більш високо розвиненою. Прогрес суспільства зумовлює вагоме значення людського фактору в історичному процесі. Суспільство проходить у своєму розвитку певні етапи, на кожному з яких діють як загальні закони, які характеризують те, що повторюється в історії, так і специфічні закони, які проявляються лише в обмеженому історичному часі та просторі. Загальні та особливі закони взаємопов'язані та повинні вивчатись у єдності, оскільки вони характеризують якісну визначеність кожної суспільно-економічної формації, відображаючи її історично перехідний, мінливий характер.

Суттєвим виміром суспільних відносин є соціально-трудові відносини, зміст та сутність яких розкривається на рівні розподілу соціальних благ. Одну з визначальних ролей відіграють у суспільстві соціально-групові, статусні відносини, зумовлені внутрішньою стратифікацією суспільства. Відповідно, соціальні відносини є відносинами, що розкривають соціальні зв'язки між суспільними стратами та групами, а також між індивідами, які є представниками цих груп. Тому вони здебільшого постають у формі відносин панування та підлеглості, відносин соціальної нерівності. Основними чинниками такої нерівності стають, зазвичай, вікові особливості, інтелектуальні здібності, професійні ролі, соціальний статус.

Отже, суспільні відносини це завжди відносини з приводу того чи іншого матеріального чи духовного об'єкту. Вони складаються міжсоціальними суб'єктами в процесі їхньої спільної життєдіяльності на основі й з приводу задоволення спільних інтересів і потреб. Саме соціальні потреби та інтереси обумовлюють існування соціальних зв'язків між людьми, саму людську діяльність. Таким чином, суспільні відносини, з одного боку, завжди є соціальними, з іншого – конкретними, відносно самостійними відносинами – політичними, економічними, культурними тощо.

Проблема діалектики суспільства і людини займає особливо важливе місце у різноманітних ірраціоналістичних філософських теоріях. Так, наприклад, екзистенціалізм виник як реакція на песимізм, що панував у суспільстві, коли людина, втративши життєві орієнтири, намагалася дати відповіді на запитання щодо сенсу життя, щастя, цінностей тощо. Екзистенціалісти зосереджували свою увагу на проблемі людського відчуження, розглядали людину як поєднання кінцевого і нескінченного. Вона немовби зависає між двома полюсами і не може досягнути жодного з них. З огляду на це, людина почуває себе невпевнено, знаходиться у стані туги та відчаю, оскільки опиняється у ситуації невизначеності та втрати життєвих орієнтирів. Філософію опановує розчарування в ідеї прогресу як прогресу розуму. Заперечуються як непотрібні для людини, як не значущі для смислу її життя існуючі засоби та методи пізнання і будь-яка теорія пізнання взагалі, відбувається так званий “бунт проти розуму”.

Варто зауважити, що проблема суспільно-політичної кризи та нігілістичного ставлення до оточуючої дійсності на кожному етапі розвитку суспільства є надзвичайно актуальною і такою, що потребує нагального вирішення. Її актуальність особливо загострюється у періоди становлення і зміцнення держави, у часи суспільних, економічних, політичних колізій. В загальному сенсі нігілізм – це заперечення, негативне ставлення до певних, а, можливо, навіть і до всіх сторін суспільного життя. Цивілізаційний процес, науково-технічна революція, з одного боку, сприяли розвитку суспільства, людини, збагатили її знаннями, зробили обізнаною у комп'ютерних технологіях, проте, з другого боку, в гонитві за новими знаннями і відкриттями вона забуває цікавитися власною душею. Наголошуючи на проблемі людської самотності, духовної немічності, варто зазначити, що людина повинна вміти узгоджувати цінності життя, серед яких є розум, емоції, любов, почуття, бажання, голос власного “Я”.

Список використаних джерел

1. Берлін І. Чотири есе про свободу / Пер. з англ. О. Коваленка. К.: Основи, 1994. 272 с.
2. Дротянко Л. Г. Філософські проблеми мовознавства: Навч. посіб. К.: Навчальна книга, 2002. 128 с.
3. Уледов А. К. Духовная жизнь общества. / А. К. Уледов. М.: Мысль, 1980. 271 с.

Людмила Павлишин

ДИАЛЕКТИКА ОБЩЕСТВА И ЧЕЛОВЕКА: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

В статье исследованы обстоятельства индивидуальных и социальных способов существования человека, законы его развития, самореализации и адаптации к новым социальным связям. Продемонстрировано влияние культуры и цивилизации, науки и техники на его внутренний мир, жизнь среди других людей. В статье рассмотрено, что цивилизационный процесс, научно-техническая революция, с одной стороны, способствовали развитию общества, человека, обогатили его знаниями, сделали квалифицированным в области компьютерных технологий, однако, с другой стороны, в погоне за новыми знаниями и открытиями он забывает интересоваться собственной душой.

Ключевые слова: духовность, культура, цивилизация, ценности, внутренний мир.

Lydmyla Pavlyshyn

**THE DIALECTICS OF A SOCIETY AND HUMAN BEING:
SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS**

The paper investigates the circumstances of the individual and social ways of human existence, the laws of its development, self-realization and adaptation to the new relations. It demonstrates the impact of culture and civilization, science and technology on his / her inner world, living among other people. The article says that the civilizational process, scientific and technical revolution, on the one hand, contributed to the development of human society, enriched its knowledge, skilled in computer technology, however, on the other hand, some people forget to take their own soul looking for a new knowledge and discoveries.

Keywords: spirituality, culture, civilization, values, self-peace.